

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ-КЛУБУ І БІБЛІОТЕКИ-МУЗЕЮ

СУСПІЛЬНІ зміни останнього десятиріччя істотно позначилися на умовах функціонування публічних бібліотек. Необхідність адаптації до економічних реалій сьогодення, а також пошуку нових шляхів розвитку зумовили створення таких моделей публічної бібліотеки, як бібліотека-клуб та бібліотека-музей. І це зрозуміло, враховуючи полістилістичний характер розвитку сучасної культури, як констатують дослідники. Очевидно, що і Україна не стоїть осторонь цих процесів.

Тому дивним виглядає відсутність у вітчизняному бібліотекознавстві ґрунтовних досліджень діяльності публічних бібліотек нових моделей. Тим більше, що випадки об'єднання сільської бібліотеки з клубом мали місце ще в 1991–1992 роках.

Бібліотека-клуб і клуб-бібліотека – це заклади, де поєднуються бібліотечні та клубні форми роботи. Залежно від того, які форми переважають, формулюється назва таких утворень. Ініціатива організації на базі бібліотеки і клубу одного закладу належить виключно місцевій владі. Відбувається це, як правило, у сільських населених пунктах із малою кількістю жителів з метою «оптимізації» використання бюджетних коштів.

Варто сказати, що Україна не є піонером у вказаній царині. Такий досвід досить розповсюджений у країнах колишнього СРСР, зокрема Російській Федерації та Білорусі. Більше того, в Білорусі навіть функціонують клуби соціально-культурних послуг, які поряд із традиційною діяльністю здійснюють соціально-побутове обслуговування населення. Тут надаються послуги фотографа, шевця, проводиться огляд населення медичним працівником, є можливість сплатити комунальні послуги тощо [14].

В Україні відсутнє нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотеки-клубу. В даному випадку можна використовувати аналогію законодавства. Тому існують формальні причини для невиплати доплати за стаж роботи бібліотекарям, які працюють у бібліотеці-клубі.

Натомість клуби-бібліотеки «легалізовані» постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.1998 № 1775 «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами» [3]. Так, відповідно до цього нормативно-правового акта, до закладів культури клубного типу належать сільські, селищні, міські, районні, обласні будинки і палаци культури, клуби, народні доми, клуби технічної та художньої творчості, клуби-бібліотеки, центри дозвілля, клуби-кафе, культурно-спортивні центри тощо.

Ще раніше наказом Міністерства культури України від 29.04.1991 № 82 затверджено Тимчасове положення про клубні заклади системи Міністерства [5]. Відповідно до цього документа, клуби-бібліотеки – це клубні заклади, які суміщають свою основну функціональну діяльність з роботою, притаманною бібліотекам. У 2007 р. на сайті Міністерства культури і туризму України було розміщено проект нового положення про клубний заклад [7]. До цього документа є ряд зауважень щодо відповідності його чинному законодавству України. Але з переліку клубних закла-

дів вже пропонується вилучити багатопрофільні, в тому числі й клуби-бібліотеки. Оскільки відсутня будь-яка інформація про затвердження нового положення про клубний заклад, продовжує діяти положення 1991 року. А отже, на сьогоднішній день клуби-бібліотеки однозначно належать до клубних закладів. Це значить, що працівник такого закладу не може отримувати доплату за бібліотечний стаж роботи.

Часто у штаті клубу-бібліотеки значиться одна особа – завідувач. Цей працівник має освіту і досвід роботи лише в одній сфері. А для того, щоб виконувати обов'язки бібліотекаря чи клубного працівника, потрібно мати спеціальні знання.

Ще одна серйозна проблема, яка до сьогодні не вирішена державою, – статистичний облік таких закладів. Адже, звітуючи про свою діяльність за рік, вони заповнюють як форму 6-нк (бібліотечну), так і форму 7-нк (клубну). Таким чином відбувається спотворення державних статистичних даних: фактично існує один заклад (клуб-бібліотека чи бібліотека-клуб), але на папері їх цілих два. Це, до речі, досить непоганий спосіб приховати скорочення мережі закладів культури.

В Україні відсутній будь-який аналіз діяльності бібліотек-клубів та клубів-бібліотек, а також немає інформації щодо кількості таких закладів.

Керуючись постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.1998 № 1775 «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами», органи місцевого самоврядування можуть не лише об'єднувати бібліотеки з клубами, але й віднаходити інші шляхи прихованої ліквідації бібліотек, оскільки у п. 7 вказаних нормативів зазначено, що вони «запроваджуються як орієнтовний напрям організації системи культурного обслуговування населення міст, селищ, сіл та не обмежують ініціативи місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування» [3]. Отже, приєднуючи бібліотеку до клубу, можна просто не враховувати мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.1997 № 510 [4]. Тим більше, юристи пояснюють: якщо маємо два рівнозначні нормативно-правові акти, які перетинаються в регулюванні одного питання, слід керуватися тим, який був виданий пізніше...

Тексти обох постанов Кабінету Міністрів України (№ 1775 і № 510) готувалися тоді ще Міністерством культури і мистецтв. У зв'язку з цим виникає запитання: чи погоджувався проект нормативів забезпечення населення клубними закладами з підрозділом, який безпосередньо відповідає за державну політику у сфері бібліотечної справи?

Деякі обласні універсальні наукові бібліотеки, хоч якимось чином заповнити юридичні прогалини у визначенні статусу та основних напрямів діяльності



Н. Розколуна

бібліотек-клубів та клубів-бібліотек, розробили типові положення про такі заклади. Наприклад, Одеська ОУНБ ім. М. Грушевського запропонувала Типове положення про бібліотеку-клуб ще у 1996 році [13]. Але у цьому документі, звичайно, не вдалося дати відповіді на ключові питання. Бібліотека-клуб тут розглядається як своєрідний симбіоз двох закладів, що входить як до структури ЦБС, так і до системи клубних закладів. І вини бібліотекарів, які склали цей документ як методичні поради, у такому визначенні статусу бібліотеки-клубу немає. Очевидно, що ця проблема вимагає вирішення на державному рівні.

На відміну від бібліотеки-клубу ініціатива перетворення звичайної публічної бібліотеки у бібліотеку-музей належить самим бібліотечним працівникам. Це пов'язано з пошуком нових форм роботи, бажанням заповнити лакуну в культурному житті громади, а також із досить високим рівнем розвитку бібліотечного краєзнавства.

Виділяють три основні моделі бібліотек-музейів:

- історико-етнографічні (краєзнавчі);
- літературні, в т. ч. меморіальні;
- народного мистецтва [11].

Але чи всі ці заклади відповідають своїй назві?

Окремого нормативно-правового акта, який би регламентував діяльність бібліотек-музейів, не існує. Тому потрібно користуватися законодавством у сфері бібліотечної та музейної справи. За аналогією, бібліотеку-музей можна визначити як заклад, котрий поєднує функції бібліотеки та музею.

Відповідно до Закону України «Про музеї та музейну справу», музей – культурно-освітній та науково-дослідний заклад, призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини. Основними напрямками музейної діяльності є культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'яткоохоронна робота.

Фонди музею складаються із сукупності пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення (далі – пам'ятки), незалежно від їхнього виду, місця створення і форм власності [1].

У Положенні про Музейний фонд України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.2000 № 1147, наводиться визначення поняття «пам'ятка» як об'єкта природи, матеріальної і духовної культури, що має художнє, історичне, етнографічне та наукове значення [2].

Тому, очевидно, у будь-якому музеї:

– повинна бути хоч яка-небудь кількість експонатів, котрі можна назвати пам'ятками (цілком очевидно, що такими не можуть визнаватися світліни ікон чи картин, скопійовані зображення з друкованих видань);

– ці експонати мають бути впорядковані, систематизовані та обліковані відповідно до вимог обліку музейного фонду, який, до речі, суттєво відрізняється від обліку бібліотечного фонду (може виникнути досить непроста ситуація, коли працівники контрольно-ревізійної служби, проводячи інвентаризацію матеріальних активів у бібліотеці-музеї, виявлять необліко-

вані рушники, писанки, інші експонати та висунуть вимогу оцінити ці речі і поставити на баланс);

– потрібно постійно проводити роботу щодо формування музейного фонду, зміни експозицій, збереження пам'яток.

Крім того, музеї, навіть ті, що функціонують як підрозділи інших закладів, мають перебувати на обліку у відділах культури районних адміністрацій чи виконкомів міських рад.

Наказом Міністерства культури і мистецтв України від 30.04.1996 № 220 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв» передбачається заповнення кожним музеєм, у т. ч. і таким утворенням, як бібліотека-музей, спеціального Уніфікованого паспорта [6]. Бажано було б відділам культури зобов'язати бібліотеки-музеї цей паспорт заповнити. Відразу ж стане зрозумілим, чи відповідає назва такого закладу його діяльності. Тим більше, що в положеннях про деякі музеї-бібліотеки відсутня музейна компонента...

І знову ж виникає запитання щодо професійної компетентності бібліотекаря, який працює у бібліотеці-музеї, адже для організації музейної роботи потрібні спеціальні знання. Крім того, законодавством не передбачено доплату за стаж роботи працівникам бібліотек-музейів.

Питання діяльності бібліотек-музейів в Україні досі не вивчалось та не аналізувалось. Відсутній також облік цих утворень. Цілком очевидно, що назріла необхідність на державному рівні:

– визначити статус бібліотек-клубів та бібліотек-музейів, а також основні критерії віднесення закладів до бібліотек-клубів чи бібліотек-музейів;

– вирішити питання статистичного обліку цих закладів;

– налагодити в системі підвищення кваліфікації працівників культури курси з вивчення основ клубної роботи та музейної справи для бібліотекарів, які працюють у бібліотеках-клубах і бібліотеках-музеях.

Сьогодні можуть розглядатись і мають право на існування різні моделі бібліотек. Але у кожному конкретному випадку перетворення бібліотеки у багатифункціональний заклад необхідно керуватись доцільністю його створення, а також наявністю відповідної матеріально-технічної бази, фондів, у т. ч. музейних, та кадрів відповідної кваліфікації. Оскільки в гонитві за «економічною доцільністю» чи пошуком нових форм роботи можна втратити головне – саму бібліотеку та виявитися на узбіччі професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Україна. Закон. Про музеї та музейну справу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua> (30.06.2009).
2. Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Положення про Музейний фонд України [Електронний ресурс] : Постанова від 20.07.2000 № 1147. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua> (30.06.2009).
3. Україна. Кабінет Міністрів. Про нормативи забезпечення населення клубними закладами [Електронний ресурс] : Постанова від 12.11.1998 № 1775. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua> (30.06.2009).
4. Україна. Кабінет Міністрів. Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні [Електронний ресурс] : Поста-

нова від 30.05.1997 № 510. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> (30.06.2009).

5. Тимчасове положення про клубні заклади системи Міністерства культури України [Електронний ресурс] : Наказ М-ва культури України від 29.04.1991 № 82. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> (30.06.2009).

6. Про затвердження Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв [Електронний ресурс] : Наказ М-ва культури і мистецтв України від 30.04.1996 № 220. – Режим доступу : <http://www.uar.gov.net> (30.06.2009).

7. Про затвердження Положення про клубний заклад : [проект наказу М-ва культури і туризму України. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/> (30.06.2009).

8. Бібліотека-музей у селі : знайомство зблизька : з практики роботи книгозбірні с. Середи Ємільчин. р-ну / Житомир. ОУНБ. – Житомир, 2008.

9. Ваш банк ідей : матеріали з досвіду роботи Геніївської сіл. Б-ки-музею ім. Г.І. Підопригори Зміївської ЦБС / Харк. ОУНБ. – Х., 2005.

10. Від традицій до новацій [Електронний ресурс] : матеріали з досвіду роботи Жовтневої бібліотеки-музею Сахновщин. ЦБС / Харк. ОУНБ. – Режим доступу: <http://library.kharkov.ua> (30.06.2009).

11. Матлина С. Нужны ли библиотекам музейные подразделения? : о библиотеках-музеях и мемориалах // Библ. дело. – 2007. – № 18. – С. 2–6.

12. Медникова С. Библиотеки, музеи и архивы : грани сотрудничества // Библ. дело. – 2007. – № 18. – С. 20–23.

13. Типове положення про бібліотеку-клуб / Одес. ОУНБ. – О., 1996. – [2] с. – Ротапринт.

14. www.soligorsk.by/ru

СТОРІНКА БІБЛІОГРАФА

ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАНЬ БІБЛІОГРАФІЇ ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА НА СТОРІНКАХ ФАХОВОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПЕРІОДИКИ У 2005–2007 РОКАХ

У статті аналізуються публікації з питань бібліографії та бібліографознавства в українських фахових бібліотечних журналах у кількісному, тематичному і хронологічному аспектах

В умовах глобальної інформатизації українського суспільства, освоєння та використання електронних бібліотечних ресурсів виникає потреба в розробці теоретико-методичних засад у галузі бібліографії згідно з історичними і культурними особливостями розвитку країни, на основі напрацювань вітчизняних теоретиків попередніх років, іноземних досліджень тощо. На бібліографа в цей перехідний період покладається здійснення особливих функцій: з одного боку, зберегти і примножити традиційні джерела інформації, з іншого – накопичувати видання на електронних носіях, освоювати нововведення не лише у своїй традиційній роботі, але й у техно-інформаційній сфері.

Важливу допомогу у цьому надають бібліотечні професійні видання, зокрема періодичні, які є засобом соціально-професійної комунікації та поширення фахових знань.

Значну кількість сучасних бібліотекознавчих публікацій щодо фахової бібліотечної періодики (ФБП) націлено на розкриття сутності різних її аспектів.

Окремі матеріали фахових видань аналізувались у статтях О. Александрової, Л. Бейліса, Т. Вилегжаніної («Бібліотечна планета»); О. Клименко («Бібліотечний вісник»); І. Якобсона, А. Чачко («Бібліотечний форум України»). Загальну характеристику журналів «Бібліотечний вісник» і «Вісник Книжкової палати» дала у своїй праці В. Сошинська. Зміст ФБП за певною тематикою розглядався у статтях Н. Мас-

лакової – історія бібліотек та історичних бібліотечних зібрань; Л. Климчук – питання рекламної політики бібліотек; О. Воскобойнікової-Гузєвої – вплив бібліотечної періодики на формування бібліотечної професії. У низці праць підсумовувалися певні періоди розвитку фахових бібліотечних видань.

Проте стан бібліографії та бібліографознавства на сторінках цих часописів досліджено недостатньо. Це зумовлено тим, що в системі української ФБП відсутні журнали, присвячені виключно питанням бібліографії та бібліографознавства. Пропонована стаття є першою спробою аналізу публікацій з питань бібліографії і бібліографознавства на сторінках ФБП у кількісному, тематичному та хронологічному аспектах.

За роки незалежності в Україні створено національну систему ФБП, яку складають журнали: „Бібліотечний вісник” (видається з 1993 р.), „Вісник Книжкової палати” (з 1996) „Бібліотечна планета” (з 1998), „Бібліотечний форум України” (з 2003), „Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія” (з 2004). На сторінках цих видань, поряд із проблемами бібліотечної справи в цілому, піднімаються питання розвитку бібліографії та бібліографознавства в Україні. За період, що розглядається, у них було вміщено 188 матеріалів, присвячених і загальним питанням розвитку бібліографії, і окремим видам бібліографічної діяльності, різноманітних як за змістом, так і за видами. Це публікації джерел,

Т. Заморіна